

забезпечить швидкі темпи як відбудови економіки країни, так і відновлення її людського ресурсу.

Список використаних джерел

1. Астремська І. В. Прикладні методики та основи супервізії в соціальній роботі : навчальний посібник. Миколаїв : Вид. ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 396 с. URL: <https://books.ndcnangu.co.ua/books/Astremska.pdf>
2. Деякі питання організації надання соціальних послуг. Постанова Кабінету Міністрів України № 64 від 14 січня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64-2026-%D0%BF#Text>
3. Закон України «Про соціальні послуги» / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
4. Олексюк Н. Моделювання процесу надання соціальних послуг у територіальній громаді як запорука ефективності професійної діяльності фахівця із соціальної роботи. / Соціальна робота і соціальна освіта в умовах сьогодення: проблеми та перспективи розвитку: колективна монографія. За ред. О. Сороки, Г. Лещук. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2023. С.127–157. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/30895/1/5_Oleksyuk.pdf
5. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Semigina/publication/342003632Sucasna_socialna_robota/links/5eddf6ae299bf1d20bd86768/Sucasna-socialna-robota.pdf
6. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду: навчально-методичний посібник / за заг. ред. А. О. Полянничко, А. В. Кирилюк. Суми : ФОП Цьома, 2020. 336 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bbcd1b45-6839-4f5c-8e15-285c7fb88914/content>
7. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/syst_soc_zab.pdf

*Галина Олійник,
доцент кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
Воротилко Анжеліка,*

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ

У статті проаналізовано сучасні підходи до соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні в умовах воєнного часу та тривалої внутрішньої міграції. Розкрито основні виклики, з якими стикаються ВПО, зокрема труднощі житлового забезпечення, працевлаштування, доступу до соціальних послуг, психологічної адаптації та інтеграції в приймаючі громади. Охарактеризовано практичні механізми соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами на державному, місцевому та громадському рівнях.

***Ключові слова:** внутрішньо переміщені особи, соціальна підтримка, соціальна робота, інтеграція, громада, інноваційні рішення, соціальні послуги.*

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні зумовила різке зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, що суттєво підвищило навантаження на систему соціального захисту, місцеві громади та інституції, відповідальні за надання допомоги. У цих умовах соціальна підтримка ВПО перестає бути лише інструментом екстреного реагування й набуває значення комплексного напрямку соціальної політики, спрямованого не лише на задоволення базових потреб, а й на забезпечення довготривалої адаптації, соціальної інтеграції, відновлення людського потенціалу та зниження соціальної вразливості переміщеного населення.

Особливу актуальність проблема набуває у зв'язку з тим, що традиційні механізми допомоги часто виявляються недостатньо гнучкими, адресними та швидкими в умовах масштабного переміщення населення. Поряд із труднощами житлового забезпечення, працевлаштування, доступу до медичних, освітніх і соціальних послуг, загострюються питання психологічної підтримки, правового супроводу, цифрової доступності сервісів і налагодження ефективної взаємодії між державою, громадами та громадським сектором. Саме тому особливої уваги потребує пошук інноваційних рішень у сфері соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, здатних підвищити результативність допомоги та забезпечити більш стійкі моделі включення ВПО у соціальне середовище приймаючих громад.

Мета статті полягає в аналізі основних викликів соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні та обґрунтуванні інноваційних підходів до їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб в Україні в умовах повномасштабної війни набула системного характеру, оскільки переміщення для мільйонів людей означало не лише зміну місця проживання, а й різку втрату житлової стабільності, доходів, соціальних зв'язків і звичного доступу до базових послуг. Унаслідок цього підтримка ВПО має розглядатися не як одноразова гуманітарна допомога, а як багаторівневий механізм відновлення соціальної спроможності людини, її інтеграції в нову громаду та зниження ризиків довготривалої маргіналізації.

Важливою особливістю нинішньої ситуації є те, що законодавча база у сфері захисту прав ВПО в Україні вже сформована, однак практична реалізація багатьох гарантій залишається нерівномірною. Парламентський аналітичний звіт показує, що найбільш проблемними залишаються питання житлового забезпечення, збереження майнових прав, компенсаційних механізмів та реального доступу до послуг у різних регіонах країни, причому частина труднощів пов'язана не з відсутністю правових норм, а з прогалинами в їх виконанні та координації між інституціями [1, с. 5-9].

Одним із базових викликів є саме багатовимірність потреб внутрішньо переміщених осіб. Для одних першочерговим є пошук безпечного житла, для інших – відновлення документів, отримання виплат, працевлаштування, влаштування дітей до школи чи садка, доступ до медичної допомоги або психологічного супроводу. Тому ефективна соціальна підтримка не може обмежуватися єдиним стандартним пакетом допомоги, а потребує індивідуальної оцінки життєвої ситуації людини або сім'ї та побудови гнучкого маршруту супроводу.

На практичному рівні важливу роль відіграє державна система соціальної підтримки, яка забезпечує реєстрацію статусу, призначення допомоги на проживання, консультаційну підтримку, а також доступ до окремих електронних і адміністративних сервісів. Офіційна інформація Міністерства соціальної політики України свідчить, що підтримка ВПО включає не лише грошові виплати, а й механізми соціальних послуг, взаємодію з громадами, оформлення необхідних статусів і перенаправлення до відповідних інституцій залежно від потреб конкретної особи [2]. Разом із тим сама наявність державних інструментів не гарантує повного вирішення проблеми. Значна частина труднощів виникає на етапі фактичного доступу до послуги: перевантаженість органів соціального захисту, неоднакова

адміністративна спроможність громад, нестача житлового фонду, обмежені місцеві бюджети, а також різний рівень цифрової грамотності людей. Особливо вразливими є літні ВПО, особи з інвалідністю, багатодітні сім'ї, одинокі матері, а також ті, хто не має достатніх ресурсів для самостійного відновлення життєвого укладу.

У цьому контексті особливого значення набувають інноваційні підходи у соціальній роботі. Ю. В. Горемикіна обґрунтовує, що сучасна соціальна підтримка вразливих груп має спиратися на міждисциплінарність, мобільність, адресність, індивідуалізацію послуг, кейс-менеджмент та використання цифрових рішень, які дозволяють швидше виявляти потреби, координувати допомогу та зменшувати бар'єри у взаємодії між отримувачем і системою соціального захисту [3, с. 97-101].

Для внутрішньо переміщених осіб інноваційність у соціальній підтримці означає насамперед перехід від реактивної моделі до проактивної. Ідеться про ситуацію, коли служби не просто реагують на вже заявлену проблему, а заздалегідь формують систему супроводу: виявляють ризики бездомності, соціальної ізоляції, безробіття, освітніх втрат у дітей, погіршення психоемоційного стану. Такий підхід особливо важливий у випадках тривалого переміщення, коли людина формально вже адаптувалася, але фактично залишається в нестійкому становищі. Окремий вимір проблеми становить інтеграція ВПО в приймаючі громади. Аналітична довідка Дослідницької служби Верховної Ради України акцентує, що інтеграція є складнішим процесом, ніж просте розміщення чи реєстрація переміщених осіб, оскільки передбачає включення у місцевий ринок праці, освітнє середовище, громадське життя, систему місцевих послуг і комунікацію з мешканцями громади без стигматизації чи соціального дистанціювання [5, с. 3-6].

Саме тому ефективність підтримки ВПО значною мірою визначається не лише обсягом ресурсів, а й якістю місцевого управління. Громади, які вибудовують зрозумілу систему комунікації, координують роботу соціальних служб, центрів надання адміністративних послуг, закладів освіти, медичних установ і громадських організацій, демонструють значно кращі результати адаптації переміщених осіб.

Не менш важливою складовою є економічна інтеграція ВПО. Без доступу до праці, перекваліфікації, підтримки самозайнятості та відновлення професійної активності соціальна підтримка ризикує залишитися переважно компенсаційною. Для більшості працездатних переміщених осіб стабільне джерело доходу є ключовою умовою самостійного вирішення житлових, освітніх і побутових проблем. Тому сучасна модель підтримки має поєднувати

соціальний захист із політикою зайнятості, місцевими програмами розвитку людського капіталу та партнерством із роботодавцями. На стратегічному рівні помітною є тенденція до інституціоналізації участі самих ВПО у виробленні рішень. Стратегічний план Ради з питань внутрішньо переміщених осіб при Київській міській військовій адміністрації на 2026-2027 рр. показує, що сучасний підхід передбачає не лише допомогу для ВПО, а й включення їх у процес планування рішень щодо житла, зайнятості, доступності послуг, комунікації з органами влади та оцінювання ефективності програм підтримки [6, с. 10-14].

Однією з найперспективніших відповідей на сучасні виклики є міжсекторальна співпраця. Дослідження Т. Заяць і Г. Краєвської переконливо показує, що соціальний розвиток територіальних громад у нинішніх умовах неможливий без узгодженої взаємодії органів влади, соціальних служб, закладів освіти й охорони здоров'я, громадських і благодійних організацій, міжнародних партнерів та місцевого бізнесу. Саме така модель дозволяє об'єднувати ресурси, швидше реагувати на складні випадки та забезпечувати комплексність підтримки для ВПО [4, с. 61-66].

Висновок. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб в Україні в сучасних умовах є одним із ключових напрямів соціальної політики, оскільки поєднує завдання оперативного реагування на наслідки вимушеного переміщення та забезпечення довготривалої інтеграції людей у нові громади. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що основними викликами у цій сфері залишаються житлове забезпечення, доступ до працевлаштування, отримання соціальних, медичних і освітніх послуг, психологічна адаптація, а також нерівномірність інституційної спроможності різних громад.

Отже, соціальна підтримка ВПО повинна розглядатися не як тимчасовий механізм компенсації втрат, а як довгострокова стратегія відновлення соціальної стійкості, людського потенціалу та суспільної згуртованості в умовах воєнного і повоєнного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Аналітичний звіт щодо реалізації положень Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» / Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. Київ, 2024. 67 с. URL: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/75509.pdf> (дата звернення: 06.04.2026).

2. Внутрішньо переміщеним особам / Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/otrymuvacham-soc-pidtrymky/vnutrishno-peremishchenym-osobam> (дата звернення: 06.04.2026).
3. Горемикіна Ю. В. Інноваційні практики соціальної роботи з вразливими групами населення в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 3 (41). С. 91–113. DOI: 10.15407/dse2020.03.091. URL: https://www.dse.org.ua/arhcive/41/3_%2841%29_2020.pdf (дата звернення: 06.04.2026).
4. Заяць Т., Краєвська Г. Міжсекторальна співпраця в контексті соціального розвитку територіальних громад України. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 1 (55). С. 59–77. DOI: 10.15407/dse2024.01.059. URL: <https://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0001479506> (дата звернення: 07.04.2026).
5. Інформаційна довідка щодо інтеграції внутрішньо переміщених осіб / Дослідницька служба Верховної Ради України. 2025. 14 с. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33607.pdf> (дата звернення: 07.04.2026).
6. Стратегічний план Ради з питань внутрішньо переміщених осіб при Київській міській військовій адміністрації на 2026–2027 рр. (2 роки). Київ, 2026. 58 с. URL: <https://minio.kyivcity.gov.ua/kyivcity/sites/26/2026/02/26/%20%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%B0%20%D0%92%D0%9F%D0%9E%20%D0%9A%D0%9C%D0%94%D0%90%202026-2027.pdf> (дата звернення: 07.04.2026).

Галина Олійник,
доцент кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
Польник Ірина,
здобувач першого рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна